

R. SÜLE ANDREA

Terület- és településrendezési tervek Romániában

A FALUROMBOLÁSI TERV ELŐZMÉNYEI

A Romániában meghirdetett ún. terület- és településrendezési program – hivatalos román szóhasználattal szisztematizálás – gyökerei 1967 októberéig nyúlnak vissza, amikor a Román Kommunista Párt Központi Bizottsága elfogadta a Románia területi-közigazgatási szervezetének javítására és a falusi helységek szisztematizálására vonatkozó alapelveket. A KB javaslatára foglalták törvénybe az új területi-közigazgatási beosztást, amely az 1950-ben – szovjet mintára – létrehozott tartományok helyett megyerendszert vezetett be. A megyerendszer kialakításának fontos célkitűzése volt a termelőerők egyenletes területi elosztása, valamennyi vidék és megye fejlesztése, a város és a falu, a fizikai és a szellemi munka közötti lényeges különbségek fokozatos eltörlése, és ezek alapján az ország minden állampolgára számára „nemzetiségre való tekintet nélkül” egyenlő életfeltételek megteremtése.¹

A területi-közigazgatási átszervezés következtében 1968-ban formailag is megszűnt a Maros-Magyar Autonóm Tartomány. Az új megyék és községek területét úgy állapították meg, hogy kompakt magyar településeket szakítottak el hagyományos központjaiktól, a vegyes lakosságú vidékeken pedig mindenütt biztosították a román többséget. Ez alól csupán Hargita és Kovászna megye jelentettek kivételt, ahol továbbra is a magyarok voltak többségben az 1966-os népszámlálás adatai szerint – 79,4, illetve 88,1%-os arányukkal.²

A területi-közigazgatási átszervezésről rendelkező törvény már meghirdette a kisebb települések felszámolásának, illetve összevonásának a programját. (E törvényt 1989 áprilisában hatályon kívül helyezték.) Az 1967-ben nyilvánosságra hozott adatok szerint Romániában a falusi lakosság, amely az összlakosság több mint 60%-át

tette ki, 14 205 településen élt. Több mint tízezer településen a lakosság száma nem érte el az ezer főt, és ezen belül is mintegy hétezer olyan települést tartottak nyilván; amelynek lakossága ötszáz főnél kevesebb volt. 989 településen a lakosság 100 fő alatt volt.

A Román Kommunista Párt (továbbiakban: RKP) 1972 júliusában megtartott országos értekezletén Nicolae Ceaușescu pártfőtitkár előterjesztette a területrendezési irányelvek tervezetét, amely az infrastrukturális költségek csökkentése érdekében a települések koncentrálását és beépítettségének növelését írta elő. Az 1972-es területrendezési terv annak a példátlan méretű társadalmi-politikai mozgósítással járó gazdaságfejlesztési programnak a része volt, amely Romániára vonatkozóan megfogalmazta a „fejlődő szocialista ország” koncepcióját, valamint a társadalmi, gazdasági és etnikai „homogenizálás” tételét.³ A pártkonferencián lefektetett irányelvek szellemében adták ki az 58/1974. sz. törvényt a területrendezésről, valamint a városi és falusi helységek rendezéséről.⁴ A területrendezési program megvalósítása érdekében 300-350 új várost szándékoztak létrehozni, és a városok köré 3-4 községet csoportosítani. A fejlesztéshez hozzá is kezdtek, az elmaradottabb megyékben 40 települést várossá nyilvánítottak, de az akció a következő években elakadt. Várossá alakítás helyett inkább a meglévő megyeszékhelyeket fejlesztették.

Az RKP főtitkárának 1974 után elmondott beszédeiből arra következtethetünk, hogy a terv megvalósulását a helyi szervek halogató magatartása, passzív ellenállása átmenetileg megghiúsította. Erre utal Nicolae Ceaușescunak a néptanácsi elnökök 1978. évi országos konferenciáján elmondott beszéde is: „Igen fontos szerep hárul a municipiumi, városi és községi néptanácsokra a településrendezési program megvalósításában. (...) Egyes községekben jó néhány fontos munkálatot elvégeztek, de a legtöbb községben és faluban akadozva halad a munka, nem lépnek fel határozottan a településrendezés gyakorlati végrehajtásáért, a települések összevonásáért, a rendezési vázlatok és makettek szerint új épületek megvalósításáért. Értsük meg jól: ahhoz, hogy végrehajtsuk a fálvak urbanizálására, civilizációs szintjük emelésére vonatkozó párt- és állami határozatokat – ami egyik feltétele a falusi és városi életkörülmények fokozatos közeledésének –, határozottan intézkedni kell a rendezési program megvalósításáról, el kell érni, hogy minden község erős

közigazgatási egységgé, agráripari várossá fejlődjék, és egyre jobb munka- és életkörülményeket kínáljon valamennyi lakosa számára.”⁵

A nagyszabású településszerkezet-átalakítási programnak az RKP 1984 novemberi XIII. kongresszusán szenteltek ismét nagyobb figyelmet. A párthatározat így fogalmazott: „A következő ötéves tervben folytatódni fog a termelőerők ésszerű, az ország egész területére kiterjedő telepítésének politikája. (...) A jövő ötéves terv során a városok fejlődése és egyes községi központok kis agráripari városokká változása folytán a városi lakosság eléri az 57-58 százalékot.”⁶

1986 folyamán az RKP Központi Bizottsága kidolgozta „az új településrendszer kialakításáról” intézkedő program részleteit, bár akkor azt még nem tárták a nyilvánosság elé, valamint határozatot hoztak a beépíthető körzetek csökkentéséről.⁷ Az 1987 decemberi pártkonferencián már konkrét határidőt is kijelöltek; eszerint a terület- és településrendezési program megvalósítását az ezredfordulóig be kell fejezni.⁸

A FALUROMBOLÁSI TERV LÉNYEGE⁹

A terület- és településrendezési program lényegét Nicolae Ceaușescu a néptanácsi elnökök 1988. március 3-án megtartott konferenciáján ismertette. Eszerint a „szisztematizálási” tervet három szakaszban kívánják megvalósítani; az első szakasz 1990-ig, a második 1995-ig, a harmadik 2000-ig tart.

Az első szakaszban a közeli városokban élő, naponta falusi munkahelyükre ingázó szakembereknek fel kell adniuk jelenlegi lakóhelyüket, és ki kell költözniük arra a településre, ahol munkahelyük található. Az intézkedés elsősorban értelmiségiekre és vezetőkre vonatkozik. Ez a döntés azzal a következménnyel járhat, hogy azokból a városokból, ahol jelentős számban élnek magyar és német nemzetiségűek, az értelmiség egy részének ki kell költöznie. Ezáltal még nehezebbé válik számukra anyanyelvük és nemzeti kultúrájuk ápolása.

Az 1990-ig tartó első szakasz további fontos feladata a helységek építészeti egységesítése. Ezentúl minden épületet kizárólag a központi típustervekkel összhangban lehet megépíteni. Ez a rendel-

kezés a lakóépületekre is kiterjed; megtiltják például családi házak építését.

Ugyancsak az évtized végére kell befejezni az átrendezés végleges – minden részletre kiterjedő – terveinek az elkészítését. Az elő- készületek részeként minden megyének rögzítenie kell községeinek és minden egyes község lakosainak számát. (Romániában a község mint legkisebb közigazgatási egység köré általában 3-5 falu szerveződik.)

Romániában – a párt főtitkára szerint – mintegy 900 olyan nagyközség van, amelynek lélekszáma nem éri el a háromezret, sőt 290 községnek még kétezer lakosa sincs. Ezeket a településeket életképtelennek minősítették, és helyettük legalább háromezer lelket számláló településeket hoznak létre, de ezek száma sem haladhatja meg a kétezret. E terv megvalósítása érdekében a mintegy 13 ezer romániai faluból mintegy 7-8 ezret megszüntetnek.

A program értelmében 558 városi jellegű agráripari központot szándékoznak létesíteni, amelyek köré előreláthatólag 3-3 község tömörül majd. A tervek szerint a nyolcvanas évek végére megyénként 2-3 ilyen agráripari komplexumot hoznak létre, majd 2000-ig – a program tervezett befejezéséig – mind az 558 központot kiépítik. Valamennyi agráripari központban egy 12 osztályos líceum és szakiskola, 50-100 ágyas kórház, sportcentrum és művelődési központ épül.

A rendezés végső, részletes tervét egy újonnan kinevezett bizottság dolgozza ki, amelynek élén Constantin Dascalescu miniszterelnök áll. E bizottság feladatai közé tartozik, hogy kijelölje a pusztításra ítélt falvakat, mivel új építési engedélyeket ezentúl csak a megmaradásra szánt településeken szabad kiadni.

1988. április 29-én az RKP KB Politikai Végrehajtó Bizottságának ülésén Ceaușescu annyit módosított az eredeti elképzeléseken, hogy kijelentette: a településszerkezet-átalakítási tervek végrehajtásához „hosszabb időre van szükség, nem kell erőltetnünk a dolgokat”.¹⁰ A falufelszámolás határidejére vonatkozó mérsékeltebb álláspont valószínűleg az erőteljes külföldi reagálás következménye.

A FALUROMBOLÁS MEGKEZDÉSE, MAJD LASSÍTÁSA

A program eddigi végrehajtásáról viszonylag kevés információval rendelkezünk. Több megyére vonatkozóan ismerjük a pusztulásra ítélt falvak listáját, és tudjuk, hogy 1986 óta „mintaközpontok” kialakítása is folyik. A Bukarest környéki Ilfov körzetében már 3400 lakás elkészült, amelyekbe a felszámolandó falvak lakói be is költöztek. Az itt végrehajtott település- és területrendezés szolgál modellként az egész ország számára. A mintalakótelepeken 2-4 emeletes panelházak épültek, amelyekben a lakások csupán a legegyszerűbb komforttal vannak ellátva: nincs bennük WC, a közös illemhelyeket az udvaron helyezik el. Hiányzik a központi fűtés, a fát vagy szenet a vízhez hasonlóan – az udvarról hordják fel.

Eredetileg a község belterületének megállapításakor lakosonként 134 m²-t számítottak. A legújabb tervek szerint egy lakosra 250 m² jut, de ebbe beleértendő a lakóházak, a gazdasági melléképületek, a közintézmények, a templomok, a temetők és az utak is.

1988 végén – a nemzetközi tiltakozások, valamint a végrehajtáshoz szükséges anyagi eszközök hiánya következtében – Románia lassította falurombolási programjának végrehajtását.” Az eredeti elképzelések szerint a kijelölt falvakat bulldózerrel szándékoztak elpusztítani. Az újabb állásfoglalások arról tanúskodnak, hogy a megszüntetendő falvakat nem rombolják le, hanem hagyják, hogy „maguktól” haljanak el. Arra vonatkozóan is vannak megalapozott feltételezéseink, hogy mit is jelent a nem erőltetett áttelepítés. Megszűnnek a falusi iskolák, a távolsági buszok közlekedésének esetlegessége miatt a gyerekek gyalog kénytelenek a községi iskolába bejárni. Leállítanak mindenféle állami szolgáltatást – orvosi ellátást, postát és elektromos áramot – és így kényszerítik ki a lakosság eltávozását a kis településekről.

Jelenleg nem elsősorban a megszüntetendő falvakat bontják, hanem azok lakói számára építenek tömbházakat az agráripari városokká kijelölt településeken. Ezzel összefüggésben a román sajtó 1988 nyara óta falurombolásról vagy bontásról nem tudósít, helyette építésről és korszerűsítésről ír.

A ROMÁNIAI FALU ÉS VÁROS¹¹

A városi lakosság száma és aránya Romániában 1945 óta rendkívül gyors ütemben növekszik, ennek ellenére a népesség fele továbbra is falun él. A falusi lakosok megoszlása azonban meglehetősen egyenetlen az ország egyes földrajzi területein. Erdélyben, különösen annak déli részén az országos átlagnál alacsonyabb a falusi lakosság aránya, míg az ország déli és északkeleti megyéi infrastrukturális szempontból elmaradott, falusias vidékek.¹²

A legkisebb falvak a hegyvidékeken, különösen a Déli- és Nyugati-Kárpátokban találhatóak, de ennél alig valamivel nagyobbak Kolozs és Maros megye falvai. Az alföldi területekre és az északi medencékre az ezer főnél népesebb falvak a jellemzők. Az ezeken a vidékeken élő falusi népességet valószínűleg kevésbé veszélyezteti a településrendezés, mint a más vidékeken élőket. Elvileg az erdélyi falvakat sem érinthetné a rombolás, mivel azok viszonylag kis területen, kompakt módon helyezkednek el. Nagyságukat tekintve azonban a magyarlakta falvak jó része nem éri el az életképessé nyilvánítás alsó határát. Brassó és Szeben megye szász falvai hagyományosan nagyobb kiterjedésűek, sűrűn beépítettek, de lélekszámuk – a német nemzetiségű lakosság NSZK-ba történő kivándorlása miatt – évek óta csökken, így valószínűleg esetükben is végrehajtják a programot.

A nagyszabású átalakítási program egyik meghirdetett célja a falusi lakosság életszínvonalának növelése, életkörülményeiknek a városlakókéhoz közelítése. Az urbanizáció eddigi romániai gyakorlata azonban éppen ellentétes folyamatról tanúskodik. A hatvanas években Erdélyben – az ipar egyenlőtlen területi megoszlása következtében – óriási méreteket öltött a vidéki munkaerő városokba áramlása. A városi népesség robbanásszerű gyarapodása – a városok (pl.: Kolozsvár, Nagyvárad és Szatmárnémeti) elrománosodása mellett – azzal a következménnyel járt, hogy az azelőtt fejlett városi étellel rendelkező településeken a századfordulón kiépült belvárosnak a korábbi infrastruktúrával kell kielégítenie a többszörösére duzzadt városi lakosság igényeit – még ha ezeket az igényeket hosszú ideje meglehetősen alacsony szinten is tartják. A bevándorlók a városszéli telepeken tovább élnek falusias életformájukat. Ezt a

folyamatot tehát aligha nevezhetjük urbanizációnak, sokkal inkább a városok falusiassá válásáról, „ruralizálódásáról” van szó.¹³

A „szisztematizálási terv” mintegy 5-6 millió ember átköltöztetését jelenti, ennek megfelelően a megépítendő lakások száma – ha a lerombolásra ítélteteket is figyelembe vesszük – milliós nagyságrendű. Jelenleg évi százezer, korábban százötvenezer lakás épült Romániában. Ebből a falusi építkezések aránya állandóan csökkent, 1985-ben mindössze tízezer volt. Reális számítások szerint a létrehozandó agráripari központokban maximálisan évi ötvenezer lakás felépítése képzelhető el, a kapacitások átcsoportosításával és az érintett lakosság munkaerejének igénybevételével. Így a 10-15 évre tervezett program legalább 30 évet venne igénybe.¹⁴ Vajon milyen költségekkel építhetők fel ezek a házak, s ez mekkora megterhelést jelent az évek óta válsággal küzdő román államháztartásnak és a régóta nélkülöző román lakosságnak? Jelenlegi ismereteink szerint a felszámolásra ítélt falvakban „házért – blokklakást” alapon történik a csere, a kisajátításért kártérítés nem jár. Az értesülések szerint 2500 lejt kap az a család, amely maga bontja le a házat, és 5000 lejt fizet az, aki helyett az állam végzi el ezt a „munkát”.

Az eddig megépített „minta-lakótelepek” azt bizonyítják, hogy a meghirdetett célokkal ellentétben a város és a falu közötti különbség fennmarad, legalábbis az ellátás és a kommunális szolgáltatások területén; az új települések csak népsűrűségüket tekintve különböznek a hagyományostól. Ezzel pedig a létrehozás legkevésbé racionális indoka – a termőterület felszabadása – teljesül csupán.

ERŐSZAKOS ÁTTELEPÍTÉS

Románia a gyakorlatban hosszú ideje nem biztosítja állampolgárai számára a lakóhely és a munkahely szabad megválasztásának a jogát. A hatvanas évektől kezdve számos intézkedést hoztak a lakóhely változtatások adminisztratív korlátozására. 1968-tól évente minisztertanácsi határozat szabályozza a tételesen felsorolt városokba betelepülők számát, sőt 1971 óta mindenkitől igazolást kérnek arról, hogy lakása biztosítva van. Különösen ez utóbbi egyedi engedélyeztetés ad lehetőséget olyan ún. zárt városok kialakítására, ahova nemzetiségiek csak kivételes esetekben telepedhetnek be. Egy 1976-ban kiadott törvényerejű rendelet határozza meg a nagyváro-

sokban történő letelepedés feltételeit. Eszerint a kijelölt 14 legnagyobb romániai városban – ezek: Arad, Brassó, Braila, Bukarest, Craiova, Galati, Kolozsvár, Konstanca, Iași, Marosvásárhely, Nagyszeben, Pitești, Ploiești és Temesvár – csak azok telepedhetnek le, akiket hivatalból áthelyeztek vagy akiket végzettségük miatt oda osztanak be munkára. Áttelepülésre jogosultak még a szüleikhez költöző fiatalok, a gyermekükhöz költöző szülők, valamint tartalékállományba helyezésüktől egy éven belül a tisztok és az altisztok.¹⁵

A hetvenes évektől, amikor Erdély iparosítása felgyorsult, megkezdődött a munkaerő betelepítése a Kárpáton túlról az erdélyi városokba és ipari központokba. E folyamat elősegítésére azok a román értelmiségiek, akik hajlandók magyar többségű területekre költözni, az illetékes minisztériumtól 5-10 havi átlagkeresetnek megfelelő letelepedési segélyt (15-30 ezer lej) és állami lakást kaphatnak, de más társadalmi rétegek betelepülését is támogatják. Az erdélyi magyar diplomásokat, szakembereket viszont iskoláik befejezése után szülőföldjüktől távol, a Kárpáton túl helyezik el. Erre az intézkedésre az a belső utasítás ad lehetőséget, amely szerint a végzettek – szakképzettségüktől függően – 3-5 évig a számukra kijelölt munkahelyen kötetesek dolgozni, ellenkező esetben elveszthetik diplomájukat.

A lakóhely-kijelölés, a kényszerű átköltöztetés mélyen antihumánus intézkedés, amely a legalapvetőbb emberi jogokat – a szabad mozgás jogát és a lakóhely megválasztásának a szabadságát – sérti.

A ROMÁN POLITIKA MEZŐGAZDASÁGÉS PARASZTELLENESSÉGE

A hivatalos adatok alapján a „szisztematizálás” következtében körülbelül 384 ezer hektárral bővül a megművelhető földterület, ami a román érvelés szerint – jelentősen javítaná az élelmiszer-ellátást. Csakhogy Románia nem a föld szűkössége miatt kényszerült ilyen intézkedésre. Ezt bizonyítják a korábbi román statisztikák is, amelyek szerint az ország területének 60%-a termőtalaj. Míg Európában átlag 0,35 hektár termőföld jut minden egyes lakosra, Romániában

ez a hányad – egy 1976-os kormány jelentés szerint – 0,55 hektár. A mezőgazdasági termékek hiánya tehát elsősorban hatékonysági és elosztási hibákra vezethető vissza.

A területrendezési program eredményeként várható többleterméshez – a falvak lerombolása nélkül is – Románia viszonylag rövid időn belül hozzájuthatna, ha a jelenlegi vetésterületen korszerűsíténék az elmaradott mezőgazdasági technológiát és technikát.

A „szisztematizálási programban” szereplő 348 ezer hektár föld termővé tételével ugyanakkor nagyon keveset nyer az ország. A megszüntetésre váró falvak háztáji gazdaságaiból származó mezőgazdasági produktum ugyanis teljes egészében elveszik, pedig ez rendkívül fontos szerepet tölt be az élelmiszerellátásban. Az állatállomány több mint fele a háztáji gazdaságok és a nem szövetkezettesített hegyvidékek egyéni gazdálkodóinak tulajdonában van. 50%-nál nagyobb a hozzájárulásuk a gyümölcs- és zöldségellátáshoz. Lényegesen alacsonyabb technikai felszereltségük ellenére az egyéni gazdálkodók sokkal termelékenyebbek, mint az állami gazdaságok és a termelőszövetkezetek.

A jelenlegi román vezetés kifejezetten mezőgazdaság- és parasztellenes politikát folytat. A falusiaknak önellátóknak kell lenniük; élelmiszerhez csak akkor juthatnak – feláron –, ha előzőleg teljesítették beszolgáltatási kötelezettségüket. A parasztság jövedelme 1980-ban 40%-kal volt alacsonyabb, mint a munkásoké. A piacokon csak maximált, alacsony áron adhatja el termékét az, aki teljesítette a beszolgáltatási kötelezettséget. A jövedelemszerzés és a termékcsera a nyolcvanas években elsősorban a feketepiacon történik.¹⁶

A falusi lakosokat emeletes házakba költöztetésük megfosztja létfenntartásuk legalapvetőbb eszközétől, a ház körüli kerttől és az állattartás lehetőségétől. Megszűnik viszonylagos személyi autonómiájuk és önellátásuk esélye az élelmiszer-termelés, a fűtés és számos szolgáltatás terén, kiszolgáltatott helyzetbe kerülnek az állami ellátással szemben.

A háztáji gazdaságok megszüntetésével lehetővé válik a mezőgazdaságban hasznosított földterület 9,5%-án fekvő egyéni birtokok teljes államosítása, és ezzel végérvényesen felszámolják a kiskisfalusi léthez kötődő mezőgazdasági üzemformát és a Romániában egyébként is elhanyagolható nagyságú magántulajdon utolsó maradványait is.

A FALUROMBOLÁS KÖVETKEZMÉNYEI A ROMÁN NÉPRE ÉS A ROMÁNIÁBAN ÉLŐ NEMZETI KISEBBSÉGEKRE

A terület- és településrendezési terv a társadalmi élet minden területére kiterjedő homogenizálás jegyében fogant; a különbségek felszámolásával egységes, egy nyelven beszélő román nemzetet akar kialakítani.

A „szisztematizálás” végeredményben hadviselés a néppel szemben; a még létező csekély lakossági autonómia felszámolását jelenti. A falusi életkeretek felszámolásával a parasztság maradék nagyon viszonylagos – anyagi, erkölcsi, szellemi és társadalmi függetlenségének még az illúziója is elveszik. Az erőszakos áttelepítésekkel szétszakítják a korábban kialakult emberi kapcsolatokat, és megsemmisítik a történelmi hagyományokat, emlékeket is. A falusi lakosság panelházakba költöztetésével, erőszakos „városiasításával” ezek a szorosabb emberi kapcsolatok és az erőteljesebb mi-tudattal rendelkező kis közösségek is megszűnnek.

A települések felszámolása millióknak okoz testi-lelki szenvedést és súlyos emberi tragédiákkal jár. Kolozsvárott például a sokemeletes házakba költöztetett hóstáti magyarok – a háztáji kerttől és az állattartás lehetőségeitől megfosztva – sorra követtek el öngyilkosságot. A gyökértelen, hagyományok nélküli „homogén nép”, amely típusházakban lakik és „uniformizáltan” gondolkodik, teljesen kiszolgáltatottá válik a helyzetét bizonytalanak érző hatalommal szemben.

A panelházakba költöztetett román paraszt, bár elveszti saját házát, kertjét, múltját és hagyományait, de nyelvét és nemzeti mivoltát megőrizheti. A többségi településekre kényszerített magyarok, németek, ukránok, szerbek, zsidók, szlovákok, csehek, bolgárok, oroszok, törökök, tatárok, görögök, lengyelek és örmények azonban nemzetiségi létük lényegét veszítik el: anyanyelvüket, kultúrájukat és történelmi örökségüket.

A kisebb falvak, települések tömeges elpusztítása módosítja az ország etnikai térképét, s ezáltal gyengíti a nemzeti közösségek összetartozását. A nemzeti kisebbségek számára lehetetlenné válik, hogy kultúrájukat ápolják és gyermekeiket anyanyelvi iskolába

járassák. Mindezek hatására gyengül a kisebbségek nemzeti és történelmi azonosságtudata, és ez jelentősen felgyorsítja beolvadásuk, asszimilálódásuk folyamatát.

A falurombolás Erdélyben ősi falvak, jelentős – a nemzetiségi létről tanúskodó – kulturális és építészeti értékek felszámolását is jelenti. Az óromániai¹⁷ vidékeken viszont, ahol nincs annyi műemlék, a falvak is később alakultak ki, s a házak általában rosszabb állapotban vannak, az új lakások építése esetenként még pozitív tartalmat is kaphat. A román politika ily módon „az egységes román nemzetállam” eszméjével, homogenizáló és alsó szinten nivelláló gyakorlatával igyekszik feledtetni a történelmi és civilizációs sokféleség tényét.

EGYETEMES EMBERI ÉRTÉKEK ELPUSZTÍTÁSA

A román területrendezési program kirívó megnyilvánulása annak a szélsőségesen központosított tervutasításos rendszemek, melynek válsága, sőt csödjé a nyolcvanas évekre nyilvánvalóvá vált. A voluntarista gazdaságpolitikát jól jellemzik a gazdaság teljesítő- és a lakosság tűrőképességét meghaladó presztízs vállalkozások. Ezeknek az építkezéseknek a során nem kímélik a múlt emlékeit és a földrajzi-táji értékeket sem. Bukarest történelmi belvárosának helyén évek óta folyik az új – a Ceaușescu-korszak dicsőségét megörökíteni szándékozó – kormányzati negyed építése, és megkezdődtek a Duna-delta természeti szépségeinek felszámolását célzó munkálatok is.

A nemtörődömség azonban többnyire céltudatos beolvasztó szándékkal párosul, ha a kisebbségi emlékhelyek megsemmisítéséről van szó. Több százra tehető azoknak az épségben maradt erdélyi kastélyoknak, templomoknak, erődítményeknek és történelmi jelentőségű temetőknek a száma, amelyek fennmaradása az utóbbi évtizedekben került igazán veszélybe. Építészeti emlékeket, művészettörténeti értékű városrészeket (például Nagyvárad belvárosának jellegzetes utcáit, épületegyütteseit) pusztítanak el városrendezés címén. (Elkészültek a tervek Kolozsvár történelmi városmagjának átépítésére is.) A hatóságok esetenként még azt is megakadályozzák, hogy felekezeti adakozásból renováljanak templomokat. (Ez történt

az 1986. évi földrengés során megsérült három magyar templom: az ákosi, a csomakőrösi és a sepsiszentgyörgyi esetében.)

A román műemlékvédelmi hivatal (Directia Monumentelor) 1977-ben – elnöki rendelettel – feloszlatták. Azóta ez a terület gazdátlan, pénzt nem fordítanak rá és megszűnt a szakemberek képzése is.

A falurombolás felgyorsítja a kulturális örökség felszámolásának folyamatát. Olyan hagyományteremtő értékek pusztulnak el, amelyeket a világ más részein nagy áldozatok árán őriznek meg a jövő nemzedékei számára. Az építészeti, néprajzi, történelmi és vallási emlékek megsemmisítése különösen tragikus következményekkel jár az országban élő kisebbségek szempontjából. A földgyaluk lerombolják a Romániában élő kisebbségek sok évszázados múltjának köbe vésett települési és építészeti tanúságait. Az építészeti emlékekkel együtt megsemmisülnek az utolsó bizonyítékai annak, hogy Romániában valaha magyarok, németek és más nemzetiségűek éltek. Ez pedig arra is lehetőséget ad, hogy a román történelmet – mindenekelőtt annak Erdélyre vonatkozó fejezetét – átírják, és a román történelemfelfogással ellentétes nézetek bizonyítékait eltüntessék.

Jegyzetek

1 Buletinul Oficial, 1968. február 17.

2 *Recensamintul populatiei și locuintelor din 15 martie 1966*. Vol. I. Rezultate generale. Populatie. Directia Centrala de Statistice, 1960.

3 *A Román Kommunista Párt Országos Konferenciája, 1972. július 19-21*. Bukarest, 1975.

4 Buletinul Oficial, 1974. november 1.

5 Nicolae Ceausescu: *Beszéd a néptanácsi elnökök országos konferenciáján*. Bukarest, 1978. 15.

6 *A Román Kommunista Párt XIII. kongresszusának irányelvei Románia gazdasági-társadalmi fejlesztése az 1986-1990-es ötéves terv időszakában és távlati irányvonala 2000-ig terjedően*. Bukarest, 1984. 42.

7 Scinteia, 1986. június 24.

8 *A Román Kommunista Párt Országos Konferenciája, 1987. december*. Bukarest, 1988.

9 Előre, 1988. március 5.; 1988. május 5.; Hargita, 1988. június 5.; Scinteia, 1988. július 7.; 1988. július 12.

10 Előre, 1988. május 5.

11 Trond Gilberg: *Rural Transformation in Romania*. In: Völgyes: The peasantry of Eastern Europe. New York, 1979.; Per Ronnas: *Urbanization in Romania*. Stockholm, 1984.

12 Hunya Gábor *Falurendezési terv a határozatok, nyilatkozatok és sajtóközlemények tükrében*. In: *Külpolitika*, 1989. 2. 67-75.

13 E kamatot részletesen leírja: Semlyén István: *Hétmilliárd lélek* Bukarest, 1980. 210.

14 Hunya G.: i.m. 73.

15 Vörös Lobogó, 1988. május 8.

16 Hunya G.: i.m. 73.

17 Óromániának (Regat) hívják azokat a területeket – Moldvát és Havasföldet –, amelyek 1914 előtt is Romániához tartoztak.